

ÅPENT

ROM

ET BLAD FRA STATSBYGG 2/2003

Parken ved Nordåsvannet

Side 18

Flødevigens historie

Side 5

Ustoppelige Brende

Side 12

Arkeologisk døgnvakt i Bjørvika

Side 15

ÅPENT ROM

Åpent rom nr. 2 – 2003

Et blad for politikere, media og forvaltning.

Utgiver: Statsbygg

Bente Myhre Haast, redaktør
Øvrige bidragsyttere denne utgave: Jan Ivar Bøe,
Mette Nordhus, Jens Ove Kristiansen, Statsbygg
og Jørn Wad; «Ditt reportasjeteam».

Redaksjonen avsluttet juni 2003

Design og produksjon: Gazette

Papir: 170/135g Eurobulk

Opplag: 4 000

Forsidefoto: Eirik Hagesæter

Baksidefoto: Linda Cartridge

ISSN 1503-4720

Statsbygg

Byporten
Biskop Gunnerus' gt. 6
Postboks 8106 Dep
0032 OSLO

Telefon: 22 24 28 00

Telefaks: 22 24 28 06

www.statsbygg.no
postmottak@statsbygg.no

LEDER

MENS VI VENTER ...

... på departementet. De ansatte og tjenestemannsorganisasjonene er godt fornøyde med den interne prosessen i forbindelse med modernisering av Statsbygg. I hele fjor brukte vi mye tid og energi på å omstille oss, rett og slett fordi både vi og rammene våre må tilpasses en ny virkelighet. I november var vi klare for å bli AS, helt i tråd med politiske signaler.

Siden har det vært stille.

Arbeidstakere setter informasjon høyest på spørsmål om hva som betyr mest for dem i omstillingsprosesser. Det viktigste kriteriet for at ansatte skal se endringer med mulighetens øyne isteden for å oppleve det som en trussel, er god informasjon.

Det viser de fleste medarbeiderundersøkelser, enten de er gjennomført i private bedrifter eller offentlige etater.

Veien fram i store omstillingsprosesser er gjerne brolagt med usikkerhet, selv om utgangspunktet er lite omstridt. Dessuten er avstanden stor fra politisk ledelse til den som skal løse en oppgave på en ny måte eller under andre betingelser, og som helst ikke skal miste verken motet eller motivasjonen.

Men her bygges, utvikles og forvaltes det ufortrødent videre. Vi gir ut bøker og vinner priser. Statsbyggs ansatte skal ha all ære for å holde koken! Men når koker det over?

Vi går en het tid i møte. God sommer!

*Bente Myhre Haast
Ansvarlig redaktør*

Si din mening til: skri-bente@statsbygg.no.

5 ■ EVENTYRET I FLØDEVIGEN

Det var på Hisøya utenfor Arendal det norske havbrukseventyret startet med opprettelsen av Flødevigen Utklækningsanstalt i 1882. Nå er planen at den unike forskningsstasjonen skal få en svært tiltrengt oppgradering.

9 ■ TETT PÅ KJELL BAUG

Statsbyggs direktør for finans og strategi, Kjell Baug, mener et statlig AS vil være den beste arvtakeren til dagens Statsbygg. – At vi ikke har finansiell frihet er et problem verken vi eller kundene våre kan leve med på sikt, fastslår han.

10 ■ MENNESKET OG MASKINEN

I det nye automatlageret i Nasjonalbiblioteket i Mo i Rana skal 1 million bøker arkiveres i rundt 42.000 kasser. – En bok har ikke lenger en fast plass på lageret, det er nemlig strekkodene som sørger for at systemet finner boken, forklarer systemoperatør Kari Anne Johansen.

12 ■ PORTRETET: BØRGE BRENDE

– Jeg er fornøyd med at vi har fått satt arbeidet med å opprette flere nasjonalparker på skinner, sier miljøvernminister Børge Brende på spørsmål om hva han vil bli husket for når han går av som miljøvernminister.

15 ■ ARKEOLOGI I BJØRVIKA

Et av kravene for å få lov til å starte utbyggingen av nytt operahus i Bjørvika, var at utgravingen av tomte måtte overvåkes av arkeologer. Forholdene for mulige arkeologiske funn er svært gode.

17 ■ FoU I STATSBYGG

I denne utgaven av Åpent rom innleder vi en ny serie med presentasjon av Statsbyggs viktigste forsknings- og utviklingsprosjekter.

19 ■ GAMLEHAUGEN I BERGEN

Parken ved Nordåsvannet i Bergen dekker et areal på om lag 120 dekar, hvorav 18 dekar er plen. – Å klippe plenen her kan ta en uke, selv med fire–fem personer i arbeid, forteller driftsleder Henry Lie i Statsbygg Vest.

AVFALL PÅ RETUR

Bygningsavfall står for en høy andel av avfallet og utgjør en stor ressurs. Hele bygge- og anleggsnæringen og utdannings- og forskningsinstitusjonene må være med for at gjenbruk skal monne. Men hva gjør politiske myndigheter? Åpent rom spurte miljøvernminister Børge Brende.

– Jeg er helt enig i at gjenbruk og gjenvinning av bygningsavfall er viktig. Det er flott at Statsbygg er opptatt av gjenbruk og gjenvinning av bygningsavfall. Staten gjennom Grønn Stat-arbeidet skal ikke bare kontrollere og regulere, men også gå foran med et godt eksempel. Derfor er det viktig at Statsbygg som en stor eiendomsforvalter tar et aktivt miljøansvar.

Miljøverndepartementet har også støttet Økobygg-programmet økonomisk. Dette var et 5-årig program (1998–2002) for å miljøeffektivisere BA-bransjen, forteller Børge Brende. ■

GLASSBJØRNER TIL THINK, NORILD OG STATSBYGG

60 kandidater konkurrerte om å komme til finalen i Glassbjørnen 2003. Prisen er en nyetablert nasjonal miljøpris som deles ut for første gang i år.

I kategorien gjenvinning stakk Statsbygg av med Glassbjørnen for i et av landets største rive- og byggeprosjekter – Pilestredet Park – å ha vist at det er mulig å oppnå høy grad av gjenvinning av bygningsmaterialer.

Glassbjørnen deles ut av stiftelsen GRIP, stiftelsen for bærekraftig produksjon og forbruk. Glassbjørnen støttes av både Miljøverndepartementet og Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO). ■

OPERA – 2008

KUNSTNERISK UTSMYKKING I DET NYE OPERAHUSET

Ennå er det fem år til det nye operahuset i Bjørvika skal åpnes. Det spesialoppnevnte utsmykkingsutvalget er imidlertid i god gang med sitt arbeid og er allerede i avslutningsfasen med å utforme en helhetlig utsmykkingsplan for det nye operahuset.

Grunntanken i utsmykkingsutvalgets arbeide er å legge til rette for et møte mellom kunst og arkitektur. Det vil si at den kunstneriske utsmykkingen blir en integrert del av selve bygget.

Det er ferdigstilt et forprosjekt med tanke på utformingen av de natur-

steinkledde ytterflatene, tak og forplass. Utvalget ønsker også å prioritere en kunstnerisk bearbeiding av den metallkledde delen av fasadene mot syd, øst, nord og takflater og scenetårn.

Både med hensyn til utforming av de metallkledde ytterflatene og steintaket, er det forutsatt et nært samarbeid mellom kunstnerne og husets arkitekt. Innendørs vil utsmykkingen være konsentrert om integrerte elementer i foyer og sceneteppe i store sal.

Kostnadsrammen for den kunstneriske utsmykkingen er 30 millioner kroner. ■

SPARER MILLIONER PÅ MINDRE STRØMFORBRUK

De siste to årene er energibruken i Statsbyggs eiendommer redusert med 40 millioner kilowattimer. Denne innsparingen tilsvarer energibruken i cirka 2000 boliger. Statsbyggs leietakere har dermed blitt spart for 28 millioner kroner i forhold til det de måtte ha betalt dersom ikke tiltak hadde blitt satt inn.

– Driftsfolkene i våre bygg gjør en meget god jobb med løpende oppfølging av energibruken. Vi har også jobbet med å bevisstgjøre de som bruker byggene, sier Harald Unstad, direktør for eiendomsforvaltning i Statsbygg.

Energibruken ved 165 av Statsbyggs eiendommer er redusert fra 219 til 199

kilowattimer pr. kvadratmeter fra 2000 til 2002. Graddagskorrigert bruk er gått ned med 9 prosent. Ved andre statlige bygg som inngår i statistikken er ikke energibruken redusert tilsvarende.

Statsbygg har de siste årene arbeidet systematisk med energistyring og energiteknisk riktig planlegging og bygging. Derfor har bruken gått ned de siste årene til tross for generell økning av energikrevende installasjoner og utstyr i byggene. Ved hjelp av teknologi for automatisering og styring av byggenes varme-, ventilasjon og belysningsanlegg, satser Statsbygg på å redusere energibruken ytterligere. ■

Her startet eventyret

Det var her det norske havbrukseventyret startet – på Hisøya utenfor Arendal. Med Flødevigen Utklækningsanstalt la pioneren G.M. Dannevig i 1882 grunnlaget for den norske sjømatnæringen. En næring som i fjor eksporterte for 30 milliarder. Nå er håpet at den unike, men loslitte, forskningsstasjonen skal få en svært tiltrengt oppgradering. ▶

TEKST: JENS OVE KRISTIANSEN • FOTO: FREDDY LARSEN

Værfisk!

På 1970-tallet fungerte Didrik S. Danielsen tre års tid som bestyrer – den første uten etternavnet Dannevig.

Odd Aksel Bergstad leder MAR-ECO – et internasjonalt forskningsprosjekt som skal til bunns i Atlanterhavets hemmeligheter.

Modernisering påkrevd.

Begynnelsen var utklekking av torskeegg og oppdrett av torsk. En verdenssensasjon da Dannevig fikk det til. Og 120 år senere ledes fremdeles forskningsprosjekter uten sidestykke i verden fra denne lille forskningsstasjonen i Flødevigen.

KREATIVE FORSKERE – Det har vært vist stor kreativitet her på mange områder i alle årene stasjonen har bestått. Utbyggingene har skjedd stykkevis og delt, og den dag i dag har vi for eksempel ikke bilvei helt fram til kaia. Alt som skal om bord i forskningsfartøyet *G.M. Dannevig* må fraktes manuelt, forteller Didrik S. Danielsen – nestor med 35 års fartstid ved Flødevigen bak seg. På 1970-tallet fungerte han tre års tid som bestyrer, den første uten etternavnet Dannevig. Danielsen har i sin tid på Flødevigen loset stasjonen gjennom flere mindre utbygginger på området, og har ledet brukerutvalget for de rundt 35 ansatte i forbindelse med at det nå er utarbeidet et nytt byggeprogram.

Stasjonen er bygget ut «klattvis» flere ganger siden starten i 1882, og disponerer nå om lag 2.500 kvadratmeter – i en salig blanding av nytt og gammelt. Utklekkingsanstalten på 200 kvadratmeter som stod ferdig i 1890 er fremdeles i bruk – impregnert kun med saltvann.

– En komplisert, men svært spennende eiendom å ha ansvaret for, sier Tore Andersen i Statsbygg. Han er driftsleder tilknyttet Statsbyggs sørligste regionkontor i Porsgrunn.

G.O. Sars «Årets skip 2003»

Forskningskipet *G. O. Sars* ble kåret til Årets skip under Nor-Shipping i begynnelsen av juni. Næringsminister Ansgar Gabrielsen offentliggjorde vinneren under åpningen av årets Nor-Shipping-messe på Norges Varmesse på Lillestrøm. *G.O. Sars* ble overlevert tidligere i år og innleder en ny æra som forskningskip. Dette ene fartøyet skal gjøre jobben for to eldre og samtidig være mer effektiv. ■

Statsbygg overtok eiendommen fra Høgskolen i Agder fra nyttår 2002 og har blant annet hatt ansvaret for bygging av ny vei samt det nye kaianlegget som påbegynnes i disse dager og ferdigstilles i 2004.

VIKTIG HISTORIE – Når det nå skal bygges nytt er det viktig å bevare mest mulig av det opprinnelige. Selv om man har bygget ut er svært lite kastet og ødelagt. Anlegget forteller helt vesentlig norsk fiskerihistorie som må bevares, forteller Astrid Opsal, fagsjef for kulturminnevern i Statsbygg. Didrik S. Danielsen kan da også stolt vise fram mye av det originale utstyret – en del er svært godt bevart. I tillegg til bygningsmassens historiske verdi finnes her mange unike biter av norsk fiskerihistorie, for eksempel flere originaltegninger av en annen pioner innen forvaltningen av norske fiskeriressurser, G.O. Sars.

I kappløp med amerikanerne ble Dannevig og hans stab de første i verden til å løse de tekniske utfordringene med å klekke torskeyngel i stor skala. Flødevigen ble også det første sted en lyktes i å få larvene av torsk til å vokse opp til ungfisk i fangenskap og hvor slik yngel ble merket og utsatt. Fiskerne klaget på små fangster, og Dannevig og hans medarbeidere ville gjerne hjelpe naturen litt.

Helt fra starten har Flødevigen ligget i første rekke med utprøving av nye marine arter til oppdrett. I tillegg til torsk, har

Havbruksstasjoner til Statsbygg

Etter ønske fra Fiskeridepartementet overtok Statsbygg januar 2002 forvaltningsansvaret for Havforskningsintituttets stasjoner ved Matre, Austevoll og Flødevigen, og Havbruksstasjonen i Tromsø ved Kårvika. Ved å innlemme eiendommene i Statsbyggs husleieordning, er også muligheten for finansiering av ombygging og nybygg større.

FAKTA

Klattvis utbygging skjemmer Flødevigen.

Mye av det gamle er bevart. Dette vannhjulet var viktig i utklekkingsanstaltens barndom.

Bilvei helt fram skal ferdigstilles i 2004. Foreløpig er dette veis ende.

de blant annet jobbet med steinbit, pigghvar, tunge, rognkjeks, kveite, rødspette, blåskjell, østers og hummer.

Stasjonen er med i et utsetningsprogram – havbeiteforsøk – for torsk, pigghvar og hummer. Og etter hvert som kunnskapen og erfaringene blir flere kan også andre arter bli aktuelle. Forsøk som vil være med å sikre Norges ledende rolle innen sjømatproduksjon. Også innen algeforskning og miljøproblemer har stasjonen viktige oppgaver.

SAMFUNNSØKONOMISK Når de nå søker Fiskeridepartementet om midler til ombygging og nybygg legges lista høyt. 1.100 kvadratmeter skal bygges om, og et nybygg på drøyt 4.000 kvadratmeter kommer i tillegg. Dessuten

planlegges det for en samlokalisering med NIVA (Norsk institutt for vannforskning) som vil ha behov for ca. 1.000 kvadratmeter. Blir dette gjennomført, vil stasjonen mer enn doble sitt nåværende areal. Kostnadene er estimert til nesten 160 millioner kroner. Går alt som de håper ved Flødevigen, kan nybygget stå ferdig i 2006.

– Det kan virke som mye penger. Men tenk på hva ressursene i havet betyr for dette landet i inntekter! Hvis man også ser betydningen av denne type næringsutvikling, ikke minst for å opprettholde bosetningen langs kysten, kan det ikke være tvil om at det svarer seg samfunnsøkonomisk å satse på dette, sier Didrik S. Danielssen.

Ei sild er ikke ei sild...

Fiskekvoter har alle hørt om, men hvordan i alle verden vet man hvor mye fisk det er av en art fra år til år?

Ved Flødevigen havforskningsstasjon er Else Torstensen med på å løse noe av gåten som gir grunnlag for årvisst leven mellom fiskeriministerne fra forskjellige land – og fiskerne. Stikkordet er otolitter – øresteiner på fisk.

Mikroskopiske undersøkelser av disse regnes som de mest pålitelige til bestemme alder på en fisk.

Aldersavlesing fra otolitter spiller derfor en viktig rolle i forvaltningen av de kommersielt viktige fiskebestandene som torsk og sild. Ut fra alderssammensetningen kan man finne årsklassestyrke og dødelighet. Fødselsdato og veksthastighet kan også beregnes, to faktorer som er viktige i forståelsen av variasjoner i rekruttering fra år til år.

Torstensen leder sildearbeidsgruppa som er en av mange ar-

beidsgrupper i den rådgivende komiteen (ACFM) som hver år innstiller overfor det internasjonale havforskningsrådet (ICES) når det legger fram sine råd for forvaltning av fiskeribestandene til politikere i 19 medlemsland. Til sammen gir ICES forvaltningsråd for 135 bestander av fisk og skalldyr i det nordøstlige Atlanterhavet. Blant dem sild, reke, lodde og torsk.

Torstensen forsker blant annet på sild, og kan fortelle at 1998 og 2000-årgangene var sterke og friske, men 2002-årgangen er svak. Den kunnskapen vil, sammen med en god del andre faktorer, ha betydning for kvotene i årene framover.

– Men det er jo noen problemer til da. I Nordsjøen har vi for eksempel en bestand sild som gyter om våren og en bestand som gyter om høsten. Vi må dermed finne ut hvilken av bestandene vi sitter med otolittene til når vi forsker på dem.

Så ei dau sild er ikke er ikke bare ei dau sild, men en viktig brikke i det internasjonale spillet om fiskekvoter! ■

VIL TIL BUNNS Det er en klar linje fra starten til i dag. Da som nå leder Flødevigen an i unike prosjekter i verdenssammenheng. På et lite kontor på stasjonen sitter Odd Aksel Bergstad og leder MAR-ECO – et internasjonalt forskningsprosjekt som bokstavelig talt skal til bunns i Atlanterhavets hemmeligheter.

I et samarbeid mellom 14 land skal Atlanterhavstryggen mellom Island og Azorene, på dyp mellom 500 og 4.000 meter, for første gang undersøkes ordentlig. Universitetet i Bergen og Havforskningsinstituttet står bak prosjektet her til lands, og lederen for det hele sitter altså på Hisøya. Sentralt blir Havforskningsinstituttets splitter nye forskningsfartøy, *G.O. Sars*, som ble døpt av Dronningen i mai.

At man vil finne nye og uoppdagede arter regnes som nesten helt sikkert. Prosjektet vil pågå i mange år, og gi helt ny viten om livet i havet. Også her er forvaltning sentralt. Ved å kartlegge fauna og økosystem langs den enorme midtatlantiske ryggen vil man tilegne seg kunnskap som kan påvirke forvaltningen av ressursene. Men når det dukker opp en og annen fisk, blekksprut, manet eller annet verden aldri har sett før, vil forskerne garantert ikke være lei seg for det heller.

En viktig forskjell fra 1880-årene er det at amerikanerne denne gangen er tungt med på laget, ikke minst økonomisk. Historien har kanskje lært dem hva man kan få utrettet fra lille Flødevigen i Norge; If you cant beat them – join them. ■

Thomas Schram på jakt etter små skotter.

Ei lus er ikke ei lus ...

Lakselus kjenner de fleste som et stort problem for norsk oppdrettsnæring. Men har du hørt om skottelus?

Ved brygga på Flødevigen står førsteamanuensis Thomas Schram og et team fra Universitetet i Oslo med pinsett og undersøker blant annet hornjæl, torsk og ørret og annet havet har gitt denne morgenen på jakt etter en liten krabat kalt skottelus (*Caligus elongatus*). – Skottelusa er en «nisse på lasset», en parasitt som til tider kan gi like store problemer for oppdrettsnæringen som lakselusa. Saken er at vi for lite om den. Den er funnet på over 80 arter verden over mens lakselusa bare går på laksefisk, forteller Schram.

Fisk for fisk sjekkes for lus med pinsett og luppe av forskerne. På tre dager var 290 fisk av mange arter niddig undersøkt, til og med en fjesing som hadde funnet veien i bunn garnet utenfor Tromøya. Prosjektet skal foregå i til sammen fem år, med fokus på morfologi, gener og formering. Etter at dyra er plukket av fisken blir de fiksert, men en del

av lusenes eggsekker blir tatt til side og plassert i beholdere med lufttilførsel for klekking. Forsøk skal bl. a. vise hva ungene tåler av redusert saltholdighet og deres villighet til å gå på nye fisk. Og i bassenger svømmer eksemplarer av en av yndlingsvertene til skottelusa, rognkjeksken, rundt med skinn fullt av «nisser».

Caligus-prosjektet er støttet av Forskningsrådet, og er et samarbeidsprosjekt mellom Veterinærinstituttet, Havforskningsinstituttet i Flødevigen og Universitetet i Oslo. Forskningsprogrammet skal gi ny viten og kunnskap som kan hjelpe Norge å levere verdens beste råvarer til det globale sjømatmarkedet.

Åpent roms utsendte kunne nok tenkt seg bedre innkvartering enn «hybelhuset», primitivt og uten varmt vann, toalett eller dusj – men det blir vel bedre når stasjonen er ferdig utbygget. Nytrukket fisk til middag hver dag veier opp, men kanskje ikke helt? ■

Utålmodig omstiller

– Usikkerhet er aldri bra – så om jeg mener det haster – ja! Som direktør for finans og strategi er Kjell Baug (38) Statsbyggs «sjefsomstiller». Et svangerskaps lengde etter han tok plass i Statsbyggs lokaler venter også han på avgjørelsen om hvordan Statsbygg skal føres videre.

TEKST: BENTE MYHRE HAAST • FOTO: LINDA CARTRIDGE

For at noe MÅ skje er han klar og fast på. Baug mener bestemt et statsaksjeselskap vil være den beste arvtakeren til dagens Statsbygg. – At vi ikke har finansiell frihet er et problem verken vi eller kundene våre kan leve med på sikt, fastslår mannen fra Radøy utenfor Bergen.

Du virker utålmodig med å få på plass nødvendige avgjørelser? – Når man er underlagt politiske beslutninger må man akseptere at ting tar tid. Det er naturlig nok mange avveininger som skal gjøres, og det er tross alt bedre å gjøre ting grundig enn å forhaste seg. Men, når det er klart at det blir endringer, hadde det vært ønskelig å komme i gang med dem fortrest mulig. Statsbygg har jo også over seks hundre ansatte som viser en positiv utålmodighet med hensyn til hva framtida skal bringe, sier Baug.

– Jo lengre tid som går, jo tøffere blir det for Statsbygg å «henge med» i markedet og å gjøre de tilpasninger som er tvingende nødvendige for at vi skal beholde vår konkurransekraft. Uavklarte spørsmål og omstillinger som tar lang tid tapper organisasjonen for energi, og sliter på medarbeiderne.

Men dagens organisering kan vi uansett vinke farvel til? – Statsbygg vil uansett hva som skjer fortsette å ha en sentral rolle innen statlig eiendomsforvaltning. Men hvor stor og viktig aktør vi vil være i bygge- og eiendomsmarkedet i Norge i framtida, avhenger av hvilke konkurransevilkår vi får på plass. Statsbygg overlever ikke i kraft av seg selv, men i kraft av å være en foretrukket aktør som utfører de oppgavene kundene våre vil ha utført på en god måte, mener han. Kunder er et kjent begrep for den tidligere finansdirektøren i Statens pensjonskasse, der er det 850.000 av dem. Han har også fartstid i Arbeids- og administrasjonsdepartementet og god kjennskap til forvaltningen.

Hvorfor akkurat statsaksjeselskap? – Blant annet for å kunne ivareta kundenes og statens behov for effektive

lokaler bedre enn vi gjør i dag. Kundene stiller større og større krav. Krav vi er i stand til å oppfylle, men da må vi få tilgang på kapital vi kan benytte til beste for kundene. Et AS vil gi oss mulighet til blant annet til å låne, og gi oss en finansiell frihet vi ikke har i dag, sier han.

Er fokuset på lønnsomhet godt nok i dag? – Nei. Verken hos oss, i departementene eller hos kundene. Større fokus på blant annet investeringseffektivitet vil være nødvendig for alle parter i framtidas Statsbygg, fastslår Kjell Baug.

Er det et problem at Statsbygg er underlagt politiske beslutninger? – Ut fra et forretningsmessig perspektiv kan det være det, for eksempel kan mangel på langsiktighet noen ganger føre til det som oppfattes som irrasjonelle og ulønnsomme investeringer og dårlig bruk av fellesskapets midler. Prosjekter som får penger til oppstart i ett statsbudsjett, for så å bli stanset i det neste er et eksempel. Når vi ikke på egenhånd kan gi kundene det de vil ha, men er prisgitt andre beslutningstakere, er det klart vi også taper oppdrag.

Er Statsbygg rede til å klare seg i konkurranse med store private aktører? – Definitivt – om vi får lov. Vi sitter på en unik kompetanse som fortjener å bli forvaltet bedre enn det som er mulig i dag!

Så Statsbyggs tid som en stor og viktig aktør innen bygg og eiendom i Norge er ikke på vei mot slutten? – Nei. Men god økonomi og lønnsom drift er det som vil avgjøre. Skal vi fortsette å være et lokomotiv innen for eksempel arkitektur, bevaring av kulturminner og miljøriktige løsninger må vi drive på kundens premisser. Vi må ha økonomi og effektivitet som gjør oss fortjent til å inneha den rollen – det er ikke sånn at den blir tildelt oss en gang for alle. Vi skal og må slåss for posisjonen vår, sier han med ettertrykk. Som selv er et lokomotiv – for omstilling. ■

Nasjonalbiblioteket i Mo en høyteknologisk bedrift:

Mennesket og maskinen

– De er nesten litt menneskelige, disse robotene. Har sine gode og dårlige dager. Og det er bra, for dersom alt hadde virket helt som det skulle, hadde vi ikke hatt noen utfordringer. Nå er det ingen dager som er like, og da gleder du deg til å gå på jobben, sier Kari Anne Johansen.

TEKST OG FOTO:
JØRN WAD

Systemoperatør Kari Anne Johansen jobber for harde livet med innlegging av data og bøker de siste ukene før prøvekjøring av det nye robotsystemet ved Nasjonalbiblioteket i Mo. Ilddåpen er 14. juli, men den offisielle åpningen av bygget skjer en måneds tid tidligere. Hun kan fortelle om mange tunge løft, innkjøringsarbeid og kassevis av utfordringer. Som det første i Norden, står et etanebrytende lagringssystem for bøker nå ferdig i Mo i Rana. Prosjektet betyr slutten på hyllesystemer ved Nasjonalbiblioteket i Mo i Rana (NBR), noe som innebærer enorme besparelser både for plass og håndtering. Nå overtar robotene jobben med å hente ut bøker og tidsskrifter fra lager.

I det nye automatlageret på 1.035 kvadratmeter skal en million bøker arkiveres i ca. 42.000 kasser som er plassert i et reolsystem. Anlegget er helautomatisert. Bokkassene hentes ut og settes inn i reolene av tre datastyrt kraner. De plasseres deretter på et transportsystem som bringer kassene til arbeidsstasjonene i et «plukksenter» som er lokalisert i et tilliggende kontorbygg. En bok har ikke lenger en fast plass på lageret; det er nemlig strekkodene som sørger for at systemet finner boken.

MENNESKET OG MASKINEN – Dette blir en slags symbiose mellom menneske og maskin? – Nei, det vil jeg ikke akkurat si. Det er jo vi som styrer dem, ikke sant? Men som jeg sa, så er de litt menneskelige av og til, disse robotene. De kan nærmest ha «humørsvingninger», gode og dårlige dager akkurat som oss, sier Kari Anne Johansen meget sigende.

Kassene med bøker forlater plukksenteret, på vei inn til robotenes verden. Nå vil de ligge der uberørt av menneskehånd til noen får bruk for dem igjen.

– Kanskje de gjen-speiler dem som styrer knappene? – Jeg vet ikke, kanskje det. Men det er altså en del dager de er så vrang at det er helt utrolig. Likevel er det absolutt flest gode dager, det må jeg si. Vi er godt i gang med å runde millionen med bøker, tidsskrifter og mikrofilmer som skal plasseres i riktig kasse før prøvedriften kjøres i gang. Det er mye arbeid, men jeg synes vi er i god gjenge. Og jobben er trivelig, det er alltid noe nytt å lære, forstå og mestre.

– Betyr dette en helt ny måte å arbeide på for en bibliotekar? – Litt, kanskje. I alle fall for oss som jobber akkurat her. Men ikke så mye som man kanskje skulle tro. Bestillingene gjøres via BIBSYS og blir behandlet på vanlig måte. Men når vi får bestillingen, blir det en enklere rutine for oss. Det blir mindre løping mellom hyller og reoler. Den jobben gjør robotene. Faktisk er det noen som har regnet ut at det blir et helt dagsverk mindre, bare i mindre gåing mellom reolene. Bøkene ligger også litt annerledes enn før. Tidligere hadde de sin faste plass etter et nøye oppsatt system. Nå blir de plassert i en tilfeldig åpen hengemappe, bare definert etter størrelse. Vi har fire forskjellige størrelser, og plasserer bøkene slik at de størrelsesmessig passer til hverandre. Så tar strekkoder, datamaskiner og roboter seg av resten.

AUTOMATISERING Automatlageret sto ferdig i april, og utløste da den store flyttesjauen av registrerte og omregistrerte bøker og tidsskrifter. Systemet er bygget på lignende automatiserte lagre som brukes i industrien, blant annet hos Toro, Lego og Coca Cola. Verden over er det også noen få biblioteker som drives på denne måten, men bygget er det første i sitt slag i Norden.

– Er dere fornøyd med å bli en så integrert del av maskinene som dere blir nå? – Tja, det er jo ikke så stor forskjell på den jobben vi har gjort før: Vi slår opp på en datamaskin, og bestiller en bok. Datamaskinen gir ordre til roboten, som bruker strekkodene for å finne igjen boka. Så bringes den til plukksenteret, og distribueres på vanlig måte. Vi har rett og slett fått en avansert hjelper i tillegg til datamaskinen. Det er alt, påstår Johansen.

– Helt sikker? – Vel, vil bli jo litt preget av dette, vi også. I stedet for en bred kompetanse, smalner arbeidsfeltene våre inn en god del, og det vil jo kanskje prege oss litt. Likevel blir nok arbeidsdagen omtrent som før, når vi bare er ferdige med den enorme flyttesjauen. For det skal litt til å fylle 42.000 kasser med riktig innhold, og være sikker på at alt kommer dit det skal. Grunnlaget legges jo nå, ikke sant? Dersom vi ikke har vært nøyaktige nok nå, vil vi ganske raskt oppdage at vi har formidable problemer. Men det er jeg ganske sikker på at vi ikke kommer til å få. Nøyaktighet er en dyd for oss bibliotekarer, vet du. Så dette skal gå aldeles utmerket, lover en fornøyd bibliotekar – eller var det systemoperatør... ■

Sjummils- ministeren

– Jeg håper at vår offensive miljøpolitikk gir folk troen på at det nytter å kjempe for miljøet, sier Brende, som tiltrådte statsrådsposten som 36-åring i oktober 2001. – Da jeg åpnet Forollhogna nasjonalpark i fjor sommer var det den første nye nasjonalparken her i landet på ti år, svarer han på spørsmål om hva han vil bli husket for som miljøvernminister.

Men det er mer. Og sprangene er mange – og lange – når det gjelder Børge Brende, både på sakskartet og i geografien.

Du er den første norske miljøvernminister som har vært i Antarktis. Hvorfor reiste du dit? – Norge har sterk tilknytning til Antarktis gjennom hvalfangst og utforskning, og en betydelig posisjon i det viktige internasjonale samarbeidet under Antarktis-traktaten. Under besøket undertegnet min sørafrikanske kollega Vally Mossa og jeg en intensjonsavtale om et slikt samarbeid. Det Antarktis jo handler om er fredelig sameksistens, vitenskapelig samarbeid og ikke minst bevaringen av et helt kontinent som uberørt villmark. Virksomheten er først og fremst rettet mot sentrale miljøspørsmål, som klimaforskning.

– I Antarktis besøkte jeg Kohnen stasjon, for å se nærmere på isboringen. Her tar forskerne prøver av iskjerner med opp til 250.000 år gammel is, som kan gi mye informasjon om klimaendringene på jorda gjennom tidene. Jeg så også nærmere på virksomheten ved den norske forskningsstasjonen Troll. Som ytre etat under Miljøverndepartementet har Norsk Polarinstittutt ansvaret for Troll og den norske ekspedisjonsvirksomheten i Antarktis. Derfor falt det naturlig at den første norske statsråd som besøkte Antarktis var en miljøvernminister.

Du får godt skussmål fra miljøbevegelsen. Noen har nok blitt overrasket over at en miljøvernminister fra Høyre er så offensiv som deg. Liker du å bruke makten din? – Som miljøvernminister har jeg mulighet og virkemidler til å sette miljøet på dagsorden, skape oppmerksomhet rundt miljøspørsmål nasjonalt og internasjonalt og oppnå konkrete resultater til miljøets beste. Det er viktig og meningsfylt å bidra

til å sikre våre barn og barnebarn minst like gode muligheter til å nyte godt av rent vann, ren luft, naturopplevelser og kulturminner som vi har i dag.

Svært mye natur er vernet og fredet i din statsrådtid. Er det god Høyre-politikk å frata grunneiere råderetten over egne eiendommer? – For Høyre er respekten for eiendomsretten grunnleggende. I de saker jeg har lagt fram har det vært grunnleggende prosesser for å løse potensielle konflikter før vern blir vedtatt. Verneområdene kan stort sett brukes som før, gjennom friluftsliv, jakt og fiske, og tradisjonelt landbruk. Ulemper og inntektstap som følge av vern utløser økonomisk erstatning. Det var Willoch-regjeringen som i sin tid styrket erstatningsvernet, sier han. Selv har Brende bedt Biomangfoldlovutvalget vurdere om dagens erstatningsregler er rettfærdige nok.

– Samtidig er jeg opptatt av å ta vare på det biologiske mangfoldet i naturen, det er en av mine viktigste oppgaver som miljøvernminister. Vi har forpliktelser om å sikre unike naturområder for ettertida. Som Høyre-politiker er jeg opptatt av å søke muligheter i vernearbeidet: Nasjonalparkene kan bidra til ny aktivitet, næringsutvikling, verdiskaping og bosetting i distriktene. Enestående, rene og uberørte naturkvaliteter er et sentralt element i reiselivet, verdens største næring.

– Å sette norske natur- og kulturkvaliteter på UNESCOs verdensarvliste kan rekruttere nye turistgrupper som nærmest bruker lista som reiseguide, og som gjerne legger igjen større summer enn den jevne bobilturist, påpeker miljøvernminister Børge Brende.

Er fredning en linje du også vil følge med tanke på nasjonale kulturminnebygninger? – Staten er en betydelig eier og byggherre. I begge rollene er det viktig at staten er seg sitt ansvar bevisst og tar miljøhensyn. Kulturhistorisk viktige eiendommer må vedlikeholdes og brukes på en måte som sikrer at verdiene ikke går tapt. Mange av statens kulturhistoriske eiendommer tilhører nasjonens fellesarv. Derfor er

Høyhus må ses i sammenheng med hele byens miljømessige, økonomiske, sosiale og næringsmessige utvikling, ikke bare som en formsak. Det sier statsråd Brende i et intervju med Åpent rom om alt fra byutvikling til isboring.

TEKST: BENTE MYHRE HAAST • FOTO: SCANPIX/TOR JARILD

Børge Brende (38)

FAKTA

- Født 25. september 1965, gift, to barn
- Cand. mag. (mellomfag historie) fra NTNU, 1997
- Stortingsrepresentant for Høyre for Sør-Trøndelag i perioden 1997–2001, medlem av finanskomiteen.
- 1. nestleder i Høyre 1994–1998, og har også vært nestleder i Europabevegelsen (1991) og medlem i styret i Afganistanhjelpen (1987).
- Miljøvernminister fra 2001 i Regjeringen Bondevik II.
- Leder for FNs arbeid for bærekraftig utvikling.

det viktig å sikre en forvaltning og bruk som gjør at flest mulig kan få oppleve dem.

Som byggherre bør staten gå foran å sette en standard med hensyn til arkitektur, miljøvennlig materialvalg og tilpasning til omgivelsene.

– Regjeringen er opptatt av statens ansvar som eier, forvalter og bruker av kulturhistorisk viktige eiendommer. Disse problemstillingene er satt på dagsorden i et prosjekt i regi av Arbeids- og administrasjonsdepartementet (AAD), hvor det skal tas en hurtig gjennomgang av statlige kulturminner for å avklare vernestatus og identifisere eiendommer som bør sikres gjennom fredning. Fredning er derfor et aktuelt virkemiddel også for å sikre nasjonale kulturminnebygninger. Omfanget er det for tidlig å si noe om. Mange er allerede fredet, eller på vei til å bli det.

Når forretning går foran forvaltning, vil ikke det gå på bekostning av livsløpsperspektivet? – Staten skal være profesjonell både som eier og byggherre. En del av dette er å tenke lønnsomhet og verdiskaping. Jeg er av den klare oppfatning at dette er forenlig med det lange livsløpsperspektivet. Når det gjelder statlige bygninger som det knytter seg sterke allmenne interesser til, som for eksempel en del viktige kulturhistoriske bygninger, er det særlig viktig at disse ikke går tapt på grunn av kortsiktige hensyn. I AADs gjennomgang av statens kulturhistoriske eiendommer skal det derfor også utarbeides forslag til en forvaltningsstrategi for å sikre kulturminnehensyn. Dette er et meget viktig arbeid, sier miljøvernministeren.

Storbymelding og by- og tettstedsutvikling er i vinden som aldri før. Er miljø blitt mer urbant, ja rent av storbypolitikk? – Mange ønsker å bo i byer og tettsteder. Det fysiske miljøet er forbedret blant annet på grunn av byfornyelse, miljøtiltak, omlegging av gjennomfartsårer og betydelig reduksjon av utslipp fra industrien. Men fortsatt er mange mennesker utsatt for støy og luftforurensning, særlig fra trafikk, og enkelte områder er belastet av forsøpling, bygningsmessig forfall, dårlig vedlikehold av byrom og knapphet på gode utearealer.

Byomforming og fortetting er en sammensatt, krevende og konfliktskytt oppgave både for offentlige og private aktører. Det vil alltid være et behov for at kommunene tar et sterkt ansvar og har en strategi for tilrettelegging og gjennomføring av utbyggingsprosjektene.

Hva mener du om høyhus-debatten i Oslo? – At byutvikling er på dagsorden i hovedstaden synes jeg er positivt. I stortingsmeldingen om bymiljø sier vi at man i sentrale byområder bør unngå å bygge på grønne arealer, men heller bruke «grå» arealer som allerede er bebygget med veier, parkering eller ubrukte bygg. Arealknapphet og utbyggingsbehov fører ofte til forslag om høyhus. Fordelen ved å bygge tett og i nærheten av arbeidsplasser og servicefunksjoner er redusert

FOTO: MD

transportbehov. Dette må avveies mot den virkning høyhus har på lokalklima på bakkenivå, både i form av turbulente vindstrømmer og mye skygge i vårt kalde nordlige klima.

Høyhus må ses i sammenheng med hele byens utvikling. Det innebærer at kommunene må foreta grundige helhetsvurderinger på forhånd før de vedtar lokalisering av høyhus. Jeg er kjent med at Oslo kommune har foretatt en slik vurdering, og jeg har tro på at kommunen vil fatte et fornuftig vedtak basert på en helhetlig byutvikling.

Hvordan det skal se ut rundt det nye operahuset, kan bli din sak. Det er kommet innsigelser fra både Riksantikvaren og Statsbygg. Sier du ja eller nei til vannspeil foran tollbodene? – Det foreligger ennå ikke noe endelig kommunalt vedtak i denne saken. Jeg kan derfor ikke kommentere reguleringsplanen for Bjørvika spesielt. Dette er et sentralt område i Oslo, med mange muligheter for en positiv og spennende byutvikling – det er derfor nødvendig å bruke tid og krefter på en skikkelig planlegging. Erfaring viser at dette også er den beste måten å sikre god framdrift for de enkelte utbyggingsprosjektene.

Hva vil du bli husket for når du går av som miljøvernminister? – Jeg er fornøyd med at vi har fått satt arbeidet med å opprette flere nasjonalparker på skinnene. Som sagt var åpning av Forollhogna i fjor den første på ti år. I 2002, i FNs internasjonale fjellår, opprettet Regjeringen 180 verneområder på til sammen 7.000 kvadratkilometer. Ikke noen gang tidligere har man i løpet av ett og samme år vernet mer norsk natur enn Samarbeidsregjeringen gjorde i 2002. Formålet med naturvern er å sikre og bevare store, sammenhengende urørte fjell- og skogområder for å ta vare på leveområdene til truede plante- og dyrearter. Her har Norge både et nasjonalt og et internasjonalt ansvar å ivareta. Jeg vil også trekke frem opprettelsen av Norsk Kulturminnefond som jeg tror og håper vil bidra til en varig styrking av kulturminnevernet, avslutter miljøvernminister Børge Brende, som på verdens miljøvern dag 5. juni utnevnte Trondheim til Grønn barneby. ■

Arkeologisk ankermann i Bjørvika

Kan et admiralty-anker fra 1840 sette folk og følelser i sving,
så vil definitivt et norsk wasaskip skape bølger i Bjørvika.

Arkeologens drøm er et skipsfunn – men helst ikke før år 2308! ▶

Gjenstander
må bevares i
fuktig miljø

Ankerstaver fra 1700-tallet

En ruse fra 1600-tallet
(t.v) og barnesko fra
1800-tallet

► Rent egoistisk hadde han gjerne gjort et skipsfunn allerede i dag, Thor Atle Bækken. Han er en av arkeologene Norsk Sjøfartsmuseum har ansatt for å følge med på operasjonsprosjektet i mudrings- og utgravingsfasen. Hele dagen tilbringer de på operatomta og følger hvert eneste grabbetak med argusøyne. De må ha tilnærmet røntgensyn, for selv små potteskår klarer de å finne i de svarte, sølete massene som firmaet Johs. Syltern graver opp fra sjøbunnen og plasserer på lektere.

Et av kravene for å få lov til å starte utbyggingen av nytt operahus i Bjørvika, var at utgravingen av tomte måtte overvåkes av arkeologer. Selv om Statsbygg nok kunne ønsket seg en mindre våt og mindre forurenset byggeplass, er forholdene for mulige arkeologiske funn svært gode. Desto mindre oksygen det er i vannet og sjøbunnen, desto bedre er bevaringsmiljøet for gamle etterlatenskaper. Og akkurat ved utløpet av Akerselva er det betydelige lag med sagflis som er blitt skjovet nedover elva fra de mange sagbrukene som helt tilbake fra 1500-tallet lå langs elvebredden oppover. På sin vei nedover elva har flis fra Bagaas Brug og Kongens Mølle passert både Cuba og Ny York, før den tok veien ut i fjorden og la seg som et tjukt teppe over det som måtte finnes i grunnen.

I følge Bækken vil det alltid vil være med blandede følelser man graver fram ting fra tidligere tider. Så langt er det ikke de store sensasjonene som har preget arkeologenes lunsjsamtaler i Skur 51. Thor Atle Bækken forteller at fra februar til mai er det mest spektakulære funnet de har registrert, to såkalte admirality-anker av tre datert ca. 1840. Det er også funnet et mindre anker med jernstokk i god stand. Dette kan dateres til slutten av 1800-tallet. Ellers er det funnet mye keramikk, tønnestaver og tønnebånd. Det hittil eldste daterte funnet er et såkalt bolverkskar. Det kan beskrives som store laftede tømmerstokker som ble benyttet til fundamentering i sin tid. Dateringen er usikker, men de antas å være fra 16-1700 tallet.

Selv om det er Norsk sjøfartsmuseum som står for arbeidet knyttet til den arkeologiske overvåkingen, dekkes kostnadene over Statsbyggs operabudsjett. Ansvarlig for Sjøfartsmuseets overvåking, Dag Nævestad, regner med at museet vil bruke timer tilsvarende to og et halvt årsverk på å overvåke grunnarbeidene. Og da har han nok ikke regnet med ekstraarbeidet hvis det skulle dukke opp et skip.

Thor Atle Bækken håper altså at det ikke dukker opp før i 2308. Grunnen til det er ikke, i alle fall ikke bare, at operaen skal få bygges og stå i fred en stund, men om 300 år vil trolig metodene for å ta opp, og kunne bevare for eksempel et skip tilsvarende svenskenes wasaskip være betydelig forbedret i forhold til dagens metoder. I utgangspunktet vil nemlig funnet være bedre bevart i bakken enn om det skulle ligget i friluft. Og det vil kanskje være enda mer spennende å finne det om 300 år.

Oppføringen av nytt operahus vil imidlertid kunne føre til endringer i grunnforholdene som gjør at det som ligger der blir ødelagt. –Vi må derfor kunne tillate oss å glede oss over, og til og med ønske, store og spennende funn, sier Thor Atle Bækken. ■

Forskning og utvikling (FoU) skal være til beste for Statsbyggs egen eiendomsforvaltning og prosjektgjennomføring. Samtidig skal FoU-prosjektene bidra til en bærekraftig utvikling i bygge-, anleggs- og eiendomsnæringen.

Miljøområdet er hovedsatsingen for Statsbyggs FoU-arbeid. Energi står sentralt, med spesiell vekt på nye og fornybare energikilder. Gjenbruk og ombruk av materialer samt helse- og miljøfarlige stoffer er andre viktige satsingsområder. FoU-prosjektene gjennomføres som samarbeidsprosjekter med deltakelse fra sentrale offentlige og private aktører. Statsbygg bruker årlig et titalls millioner kroner på forskning og utvikling.

Forskning på nye energiløsninger:

Miljøkjerner for lagring av energi

Miljøkjerner er et nytt konsept for fornybar energi. Tanken er å utnytte naturlige endringer i utetemperatur til både oppvarming og avkjøling.

TEKST: JAN IVAR BØE

Miljøkjernen skal magasinere varme eller kulde, for seinere å bli brukt til oppvarming eller kjøling. På den måten vil miljøkjerner kunne besørge energi til lave priser.

Bygningssektoren står for 40 prosent av Norges energibruk, som har hatt stor vekst de siste 25 årene. Drift av eksisterende og nye bygninger er derfor et område man må ha fokus på både når det gjelder energibruk og valg av energibærere.

Målet for FoU-prosjektet «Miljøkjerner – energilagring» er å finne effektive måter å fysisk lagre energien på, og hvordan den lagrede energien skal kunne hentes ut og utnyttet i byg-

ninger. Prosjektet er ledet av Statsbygg, og gjennomføres i nært samarbeid med NTNU Norges teknisk-naturvitenskapelige universitetet og SINTEFs «Energi og Miljøprogram».

Systemet vinner fornybar energi til oppvarming ved å utnytte temperaturendringer; man bruker uteluft i mildvær for å varme opp luft i kaldt vær. Temperaturendringene som utnyttes kan vare fra noen timer til ca. en uke, og skapes av dag- og nattvariasjoner og av værskifter. Den milde luften «løftes» til noe over romtemperatur med varmepumper, som på denne måten gir 4-6 ganger så mye varme enn om man brukte strøm til direkte oppvarming. Systemet skal kombinere varmepumper, varmegjenvinning og lagring av energi.

Det er et mål at Norge i et normalår skal produsere elektrisitet tilsvarende forbruket, og at denne produksjonen skal skje ved bruk av fornybare energikilder. Økt bruk av biobrensel, vind, varmepumper og spillvarme er her aktuelle tiltak. Forskning og utvikling innen energisparing og energifleksibilitet, som for eksempel nye fornybare energikilder, er derfor et viktig tema for Statsbyggs forskningssamarbeid og forskningsstøtte. ■

*I parken finnes det
mange hundre
rhododendronbusker
av ulik farge,
størrelse og form.*

Gammel haug i ny prakt

Gamlehaugen forbindes først og fremst med de kongelige, men kongebolig er faktisk det den særegne nasjonaleiendommen ved Nordåsvannet i Bergen er minst av alt. I tillegg til å være et levende minnesmerke over Christian Michelsen og hans virke, er den vakre parken rundt villaen et yndet rekreasjonsområdet for bergenserne.

TEKST: JENS OVE KRISTIANSEN • FOTO: EIRIK HAGESÆTHER

Her kan man nyte utsikten mot Nordåsvannet.

Tonje Rossebø Gustavsen (til venstre) og Heidi Moholt på piknik i den store parken.

Den majestetiske boligen og den frodige parken ble anlagt av Christian Michelsen mellom 1881 og 1901. Siden slutten av 1980-tallet har Statsbygg møysommelig pusset opp boligen og oppgradert utearealene. Nå går arbeidet med parkanlegget på 120 dekar mot slutten, slik at alt skal være klart til jubileet for unionsoppløsningen i 1905.

STAUDER ITUSENFOLD Siden det ikke ble festspilltur på Kongen og Dronningen i vår, så spørres det vel om Gamlehaugen får storfint besøk fra hovedstaden i år. Men, om ikke de kongelige besøkere Gamlehaugen så ofte, vet bergensene å sette pris på området.

I parken finnes om lag elleve tusen stauder, hvor nesten fem tusen er nyplantet de siste årene. Alt basert på det man vet og tror befant seg i parken opprinnelig. Mange hundre rhododendronbusker av ulik farge, størrelse og form, er et fantastisk skue i full blomst. En del av dem har fått vokse fritt og vilt gjennom 100 år og antatt imponerende dimensjoner.

– Noen av dem burde kanskje vært beskåret, men det har vi ikke hjerte til, forteller driftsleder Henry Lie ved regionkontoret StatsbyggVest. Unger på tur med barnehagen eller mor og far stortrives i «trollskogen» under taket av blader og blomster på eldgamle rhododendron.

Parken er nesten ni hundre meter lang og vel to hundre meter bred på det bredeste. Av et totalt areal på om lag 120 dekar er nesten 50 dekar skog og fjell, 18 dekar plen, 10 dekar gressmark og 2 dekar blomstereng. – Å klippe plenen her kan ta en uke, selv med fire-fem personer i arbeid, forteller Henry Lie.

BADEPLASS OG AKEBAKKE Gjennom området slynger det seg flere kilometer med grusveier, stier og steintrapper, som også er rehabilitert de siste årene. De eldste trærne er godt over hundre år gamle. Langs Nordåsvannet slynger eiendommen seg med små bukter og vikar og skifter fra svakt skrånende gressbakker til bratte stup.

Områdene yrer av liv på soldagene i Bergen, og Gamlehaugen er et yndet sted for lek, ballspill og bading i Nordåsvannet – gjerne kombinert med medbragt grill, mat og drikke. Selv

om sommeren er mest attraktiv er parken i bruk hele året. Bergenserne er ikke godt vant med snø – men faller det noen centimeter tar det ikke lange tiden før barn og unge med ski og akebrett finner veien til bakkene på Gamlehaugen.

BEHANDLES PENT I motsetning til denne type friarealer har ikke Gamlehaugen vært særlig plaget med forsøpling og hærverk, selv om knuste flasker og engangsgriller forekommer. Da har det vært et større problem at folk forsyner seg av rhododendronbusker. – Ryktene sier at det ikke akkurat er ubemidlede som står bak, snarere noen som synes det er stas å kunne vise fram noe fra «Kongens park», forteller Lie.

HISTORISKE PRISER De som tar seg en tur inn vil raskt fornemme det historiske suset i bygningen. Første etasje av villaen er åpen for publikum og har i praksis stått uendret fra Michelsens tid. Museet er åpent fra klokka 10–13 i sommersesongen, og i sommer ventes det mellom to og tre tusen besøkende. For å unngå slitasje og ødeleggelse blir ikke museet på Gamlehaugen markedsført.

– Før jeg begynte å jobbe her, var jeg helt overbevist om at huset var lukket for publikum, sier Lie. Men slik er det altså ikke, og det burde ikke være prisene som skremmer skuelystne fra å ta turen inn. Billetten koster nesten det samme som på Michelsens tid: Ti for de voksne og fem for de små! – Jeg tror ikke vi gjør noe med prisene før vi har brukt opp de billettene vi har, humrer Lie. Og han har en del igjen.

Behov for de store inntektene er det da kanskje heller ikke. Gamlehaugen var den første av de kongelige eiendommene som fikk utarbeidet en egen forvaltningsplan, hvor man også la vekt på framtidig vedlikehold av både bygninger, interiør og park. De omfattende arbeidene som er utført helt siden slutten av 1980-tallet er alle gjort innenfor budsjettet. De ti millionene som var satt av til parken vil man også klare seg med når regnskapet skal gjøres opp. – Vi har tatt dette over tid, og planlagt godt, sier en tilfreds Einar Skarsbø, regiondirektør i Statsbygg Vest. ■

Staten som stedsbygger

Steder og byer trues av byggherrer med liten respekt for lokale særpreg og kvaliteter. Alt for ofte dumper bygninger ned i etablerte og harmoniske stedsmiljøer som fremmede objekter ute av skala og format, ofte med kontrasterende og fremmedgjørende formgivning og materialbruk.

By- og stedsutvikling har lav prestisje blant arkitekter. Utdanningen av arkitekter vektlegger i for stor grad forming av bygg som enkeltstående objekter med den følge at det ligger større prestisje blant faggruppen i å vise dyktighet som skaper av «enestående» arkitektur enn å konstruere de vellykkede sammenhengene.

Hvem er egentlig stedets aktor i denne tid da alle aktører i byggeprosessen sloss for sine egne interesser? Egentlig ingen! Arkitektene er som beskrevet opptatt av prestisjen som ligger i å være modige nok til å skape brudd og med det tilfredsstillende sitt eget fagmiljø. Utbyggere er opptatt av å maksimere antallet kvadratmeter og få gjennomført byggeprosessen på kortest mulig tid. Lokale planmyndigheter har ikke ressurser nok til å legge sterke føringer for helhetlig steds- eller byutvikling. Disse forvaltere besitter kun midler til å bruke sine forsiktige rødbyanter når utbyggere promoterer sine investeringer. Politikere er så ukristisk opptatt av å «få til noe» at enhver røst mot et byggeprosjekts utforming blir sett på som bakstreversk.

I dette bildet opptrer også Statsbygg og andre stats-eide byggeinstitusjoner som Entra og ROM eiendom. Er det grunnlag for å kunne hevde at det er rått parti når staten beveger seg inn i byer og tettsteder med sine prosjekter? Statlige investeringer er alltid velkomne. Prosjektene er som regel tunge garantister for inntekter i de samfunnene man skal bygge i. Både i byggeperiode og etterbruk tilbys sikre arbeidsplasser. Småbyer og tettsteder gnir seg i hendene over denne statlige lottogevinsten. Statlig initierte bygninger er ofte dimensjonerte etter byråkratiske behov og de inneholder som oftest institusjoner som er større enn stedet de kommer til. I Oslo har vinnerutkastet for Vestbanen høstet storm. Man skal her tjene det offentlige arealbehov. Det er samtidig skapt en arena der arkitektelite kan utfolde seg uten at byens borgere i tilstrekkelig grad er rådspurt om forutsetningene i programmet. Man har gjen-

nomført en konkurranse der byformingen er blitt et produkt av arkitekturen. Man utfordrer med en sammenblanding av offentlig og privat økonomi. Når staten går inn i lokale byggeprosjekter bør man starte planlegging ved å vektlegge sted og ikke bygning. Hvordan kan det nye bygget bidra til å forsterke stedet? Man kan lære av den stadig voksende bevegelsen for «new urbanism» i USA der alle aktører og interessegrupper får være med å fremme sine ideer og delta i beslutningsprosessene fra første stund.

Vi opplever for tiden stor oppmerksomhet om arkitektur i mediene. Kanskje mest i Oslo er man fri til å uttale seg. Mindre byer og tettsteder lider av at det hører med til sjeldenhetene at man får en konstruktiv debatt om stedsutvikling og arkitektur. Få faglig kompetente tør uttale seg bl.a. i frykt for å bli tatt til inntekt for eget kandidatur til oppdragene. I 2002 ble det foreslått å rive en trebygning fra 1700-tallet i Kragerø. Hovedargumentet var at man med et nybygg ville få statlige midler (Entra) som utbygger. Ingen andre i sørlandsbyen har kunnet stille opp med tilsvarende økonomi og ressurser til et slikt grep. Et av hovedargumentene for å tillate en banalisering av byens historiske kjerne var at dette ville bringe ny økonomi til Kragerø. Heldigvis førte lokale aksjonisters arbeid frem og riving og nybygg ble stoppet.

Tunge statlige aktører bør vise særlig forsiktig ydmykhet i sine byggesaker. Man må vektlegge tilpassing og utbygging i harmoni med lokal byggeskikk. Dersom staten som utbygger går foran som et godt eksempel vil dette ha stor overføringsverdi til andre utbyggere som kanskje i noen tilfeller vil unngå å bygge konkurrerende bebyggelser. Statlig by- eller stedsreparasjon i stedet for prestisjeobjekter vil bli oppfattet som en gave til våre steder.

Erling Okkenhaug, Allgrønn

